

אופן לשבת בראשית

כל חרוזה בפיוט בעלת שמונה טורים. הראשון מתחיל באות ל' ולאחריו אות משם המחבר, בנימן (לפי רוו"ה בירבי זרח) שני הטורים הראשונים מדברים בקב"ה, ארבע הטורים הבאים במלאכים האומרים קדושה, הטור השביעי מתחיל במלה "ואני" ולאחריו פסוק משיר השירים המדבר בישראל, והטור האחרון מדבר בקדושה שישראל אומרים.

בכת"י קאופמן (מס' 399) כתוב: כתב רבנו אפרים בר' יעקב זצ"ל מבונא איני יודע למה החזנים נהגו לומר פיוט זה אצל שבת בראשית ותימה הוא לי מה ענינו. אכן במנהג פולין הוא אופן דאחרון ש"פ ודשבת ג' אחר פסח.

לְבַעַל הַתְּפִאֲרָת.
מִתְקֵן רוֹם בְּזֶרֶת.
מַעֲצִימִים אֶדְרָת.
מִלְאֲכֵי הַשָּׁרָת.
נוֹחִים לוֹ לְתַשְׁחָרֶת.
בְּהִלָּכָה וּמִסְפָּרֶת.
וְאֲנִי שְׁחַרְחָרֶת.
תְּהִלָּה בְּפִי סוֹדְרֶת:

לְבַעַל הַתְּפִאֲרָת לִקְב"ה
שהוא אדון
התפארת כמ"ש (דה"א כט, יא)
לך ה' הגדלה והגבורה
והתפארת. מתקן רוֹם בזרת
ושיסד שמים באצבעו הקטנה
שהיא הזרת כמ"ש (ישעיה מ,
יב) ושמים בזרת תכן.
מעצימים אדרת מלאכי
השרת לו נותנים המלאכים
שבח ויקר והלל, בחיל רב
ובכוח גדול. נוחים לו
לתשחורת בנחת רוח עובדים
למלכו של עולם (עי' מקור

המלים). כהלכה ומסורת בדיוק לפי המדה והשיעור הראוי, כי אינם מאריכים ואינם מקצרים. ואני שחרחרת ואנו בני, אע"פ שאנו מלוכלכים מעבירות. תהלה בפי סודרת גם אנו מסדרים את שבחי הקב"ה ואומרים אותם בפינו כפי שסדרו חז"ל:

ביאור המילים

מקורות ומדרשים

טעם למה אומרים פיוט זה בשבת בראשית
כי תפארת היא הארץ כמ"ש הרמב"ן (בריש
פ' נח ובריש פ' בהר) ו"רום בזרת" הם השמים,
וראוי הוא לפרשת בראשית.

מעצימים אדרת פירש ר' עזריאל בערוגת הבשם שהמלאכים אומרים תדיר שיר האדרת
והאמונה (מ"א שחרית יו"כ).

תהלה בפי סודרת איתא בירושלמי (תענית פ"ג ה"ו) רבי יוחנן אמר אם סדרתה תפילה
לא יהא לך צרי עין מלמעלה אלא הכל יהו מאמציין (מחזקין) כחך שנאמר (איוב לו, יט)
וכל מאמצי כח. ורבי שמעון בן לקיש אמר אם סדרתה תפילה לא תהא מיצר (סוגר) פיך
אלא (תהלים פא, יא) הרחב פיך ואמלאהו. ויסד הפייטן שהמלאכים מהללים לקב"ה בצורה

לְנִקְרָא רֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן.
מֶלֶךְ אֲדִירִירוֹן.
מִבִּיעִים סֶלֶד וְרֵן.
בִּישָׁר וּבְכֶשֶׁרוֹן.
וְאַתֶּם מִטְּרוֹן.
פְּסָקוֹן אֶטְמוֹן וְסִגְרוֹן.

לְנִקְרָא רֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן לְקַבֵּ"ה
שְׁנֵאמַר עָלָיו (ישעיה מד, ו) אֲנִי
רֵאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן. מֶלֶךְ
אֲדִירִירוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁתַּחֲסֵם אֶת כָּל
הָעוֹלָם וְהַגְבִּילוֹ. מִבִּיעִים סֶלֶד
וְרֵן הַמְּלָאכִים אֹמְרִים
תִּשְׁבַּחְתָּ וְשִׁירֹת. בִּישָׁר
וּבְכֶשֶׁרוֹן בְּדִיוֹק בְּצוּרָה הַרְאוּיָה
וּבְמִדָּה הַרְאוּיָה. וְאַתֶּם מִטְּרוֹן
וְיַחַד אַתֶּם רֵאשׁ הַמְּלָאכִים, שֶׁר
הָעוֹלָם הִנֵּקְרָא מִטְּרוֹן. פְּסָקוֹן

אֶטְמוֹן וְסִגְרוֹן שָׁאֲלוּ שְׁלוּשָׁה מִשְׁמוֹתָיו (רָאָה מְקוּרוֹת).

ביאור המילים

מקורות ומדרשים

אֲדִירִירוֹן — כִּינוֹי לְקַבֵּ"ה. סֶלֶד — שִׁבְחָה.
וּבְכֶשֶׁרוֹן — וּבְצוּרָה נָאָה. מִטְּרוֹן פְּסָקוֹן
אֶטְמוֹן וְסִגְרוֹן — שְׁמוֹת מְלָאכִים.
עַל יְדֵנּוּ (כֵּן מִשְׁמַעוֹת מִפְּרָשֵׁי הִירוּשָׁלַיִם).

אֲדִירִירוֹן בְּתִיקוֹנֵי הַזֶּהָר (קכ, ע"ב) מְבֹאָר שְׁמוֹת א' שֶׁל אֲדִירִירוֹן הוּא אוֹת א' שֶׁל
אֲבִגִית"ץ שֶׁהוּא שֵׁם בֶּן מ"ב אוֹתִיּוֹת. וְשֵׁם אֵיתָא דְשֵׁם זֶה נוֹטְרִיקוֹן לְקוֹמָה אֲדִיר יֵרוֹן. אֵךְ
לֹא נִמְצָא פְסוּק זֶה בְּתַנ"ךְ. וּבִסְפָר בְּרִית כְּהוֹנֵת עוֹלָם מֵאֵמַר הַסֵּתֶר אֶסְתֵּר פ"ח אֵיתָא דְשֵׁם
זֶה בְּגִמְטְרִיא טְבַעַת הַסּוֹבֶבֶת וְתוֹחַמַת אֶת הָאֲצַבַּע, וְהוּא בְּגִמְטְרִיא תפ"א. וּבְתַחֲוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
הַפְּסוּק (בְּמִדְבָּר לָה, ה) וּמִדַּתָּם מִחוּץ לַעִיר אֶת פֶּאֶת קִדְמָה אֲלֵפִים בְּאַמָּה וְאֶת פֶּאֶת נֶגֶב
אֲלֵפִים בְּאַמָּה וְאֶת פֶּאֶת יָם אֲלֵפִים בְּאַמָּה וְאֶת פֶּאֶת צָפוֹן אֲלֵפִים בְּאַמָּה. וְאַרְבַּעַת הַגְּבוּלִים,
קִדְמָה נֶגֶב, יָם, צָפוֹן בְּגִמְטְרִיא תפ, פֶּאֶת חֶסֶר א. וְכֵן לַעִיל מִיִּנְיָה כְּתִיב (שֵׁם לָד, ב) אֶרֶץ
כִּנְעָן לְגַבְלִתִּיהָ, אֶרֶץ כְּנַעַן גִּימְטְרִיא תפא, לְגַבְלִתִּיהָ חֶסֶר ו' גִּימְטְרִיא תפ חֶסֶר א'. ע"ש
שְׁפִירָשׁ בְּטוֹב טַעַם שֵׁם אֲדִירִירוֹן הוּא הַכֶּתֶר דְּבִרְיָאָה וְהוּא נִפְעַל מִמַּלְכוֹת דְּאֲצִילוֹת, וְהוּא
הָא' הַחֶסֶר.

מִטְּרוֹן אֵיתָא בְּגִמְטְרִיא (סְנֵהֲדִירִין לָה, ע"ב) אֵמַר הָהוּא מִינָא לְרַב אִידִית כְּתִיב (שְׁמוֹת כָּד, א)
וְאֵל מֹשֶׁה אֵמַר עֲלֵה אֵל ה' עֲלֵה אֵלַי מִיִּבְעֵי לִיָּה (דְּנִרְאָה כְּשֵׁתִי רְשׁוּיֹת, ח"ו). אֵמַר לִיָּה
זֶהוּ מִטְּרוֹן שְׁשֵׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ דְּכְתִיב (שֵׁם כָּג, כָּא) כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. אִי הָכִי נִפְלַחוּ לִיָּה
(נִעֲבַדְהוּ) כְּתִיב (שֵׁם) אֵל תִּמְרָ בּוֹ אֵל תִּמְרָנִי (תַּחֲלִיפְנִי) בּוֹ (וְעִי' מִשְׁכַּח הַרְמַבִּין שֵׁם). אֵךְ בִּילְקוּט
(ישעיה מג הַמִּשְׁךְ תִּנְב) אֵיתָא חֲנוּךְ בֶּן יִרְדָּ שְׁשֵׁמוֹ מִטְּרוֹן וְעִיִּין תּוֹס' יִבְמוֹת (טז, ע"ב ד"ה פְּסוּק)
דְּמִדְרָשִׁים חֲלוּקִים הֵם. וּבְמִדְרָשׁ אוֹתִיּוֹת דְּר"ע (נוֹסַח א' אוֹת א') אֵיתָא דְּאַחַד מִשְׁמוֹתָיו ה' הַקָּטָן.

פְּסָקוֹן אֶטְמוֹן וְסִגְרוֹן בְּגִמְטְרִיא (סְנֵהֲדִירִין מָד, ע"ב) מִפְּרָשׁ אֵמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁלֹּש
שְׁמוֹת יֵשׁ לוֹ [לְגַבְרִיאֵל] פִּיסְקוֹן אֵיטְמוֹן סִיגְרוֹן, פִּיסְקוֹן שְׁפּוּסֵק [מִטִּיחַ] דְּבָרִים כִּלְפֵי מַעֲלָה
אֵיטְמוֹן שְׁאוּטָם עוֹנוֹתִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל סִיגְרוֹן כִּיוֹן שְׁסוּגָר [שְׁאִין לוֹ רְשׁוֹת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים כִּיוֹן
שְׁגַבְרָה חִימָה] שׁוֹב אֵינּוּ [מִלְאָךְ אַחֲרָ] פּוֹתַח [בְּבִקְשָׁה כִּי לֹא יוֹעִיל]. אֵךְ בְּבִיאוֹר הַגְּר"א כְּתַב
[שְׁאֵע"פ שְׁפָרְש"י שְׁאֲלוּ שְׁמוֹתָיו שֶׁל גַּבְרִיאֵל] אֵינּוּ כֵן. אֵכֵן בְּמִדְרָשׁ אוֹתִיּוֹת דְּר"ע (נוֹסַח א' א')

וְאֲנִי חֲבַצְלַת הַשָּׁרוֹן.
מִשְׁתַּחֲוֶה פָּנֵי אֲרוֹן:
לַיה חוֹצֵב לַהֲבָה.
נֶעֱרֵץ בְּסוֹד קְדוּשִׁים רַבָּה.
וְעִירִי מְרַכָּבָה.
קַדִּישִׁי שְׁלֵהָבָה.
מִתְגַּבְּרִים לַהֲקַשִּׁיבָה.
קַדִּישָׁה כְּאַחַת חֲטִיבָה.

ואני חבצלת השרון ואנו בני שאנו אומרים שירה לפני הקב"ה (ראה מקורות). משתחוה פני ארון אנו מתפללים לקב"ה ופונים לארון הקודש שהוא דוגמת הארון שבמשכן:

לִיה חוֹצֵב לַהֲבָה לקב"ה שנאמר עליו (תהלים כט, ז) קול ה' חצב להבות אש. נערץ בסוד קדושים רבה והוא נקדש מאוד כאשר המלאכים מתאספים. ועירי מרכבה קדישי שלהבה והמלאכים, שנקראו עירים וקדישים (דניאל

ד, י), הנושאים את המרכבה והם נבראו מאש. מתגברים להקשיבה קדושה כאחת חטיבה המלאכים מתגברים על רצונם לפתוח מיד בקדושה, והם ממתינים ונוטלים רשות זה מזה כדי

ביאור המילים

חבצלת השרון — פרח, כינוי לבני ישראל. ועירי — ומלאכי.

מקורות ומדרשים

אות א') איתא דאלו שמותיו של השר מטטרון. ומיסוד הפייטן משמע כדברי הגר"א וכ"כ ה"ר ראובן מרגליות בספרו מלאכי עליון (שורש פסקון).

ואני חבצלת השרון משתחוה פני ארון איתא במדרש (שה"ש זוטא ב, א) אני חבצלת השרון. אין השרון אלא שהיא שרה למקום למי שברא את העולם, וכו' ד"א אני חבצלת השרון. אימתי שרו ישראל למקום כיון שעלו מן הים אמרו שירה. אך בשהש"ר (ב, א) איתא אני חבצלת השרון אמרה כנסת ישראל אני היא וחביבה אני. אני שחבבני הקב"ה משבעים אומות. חבצלת השרון שעשיתי לו צל על ידי בצלאל דכתיב (שמות לז, א) ויעש בצלאל את הארון. השרון, שאמרתי לפניו שירה על ידי משה דכתיב (שמות טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל, וע"כ יסד משתחוה פני ארון, שעל ידי הארון התחבבו ישראל לקב"ה. וכן יסד ר"א (במוסף יו"כ) גשים פני ארון.

חוֹצֵב לַהֲבָה במדרש (שהש"ר א, יג) מפרש ר"ש בן יוחאי אומר מלמד שהיה הדיבור יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל וחוזר ועוקף את מחנה ישראל שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל וחוזר ומקיף מימין של ישראל לשמאלו של הקב"ה והקב"ה מקבלו מימינו וחוקקו על הלוח וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו לקיים מה שנאמר (תהלים כט, ז) קול ה' חוצב להבות אש.

מִתְגַּבְּרִים לַהֲקַשִּׁיבָה קדושה כאחת חטיבה הגבורה היא כמ"ש (אבות פ"ד, מ"א) איזהו גבור הכובש את יצרו וכמעשה דר' צדוק (קידושין מ, ע"א) שנאמר עליו הפסוק (תהלים קג, כ) גברי כח עשי דברו כשעמד בפני היצר. והנה המלאכים רוצים לפתוח בקדושה, אלא שממתינים זה לזה ונוטלים רשות זה מזה עד שיוכלו כולם לפתוח ביחד. וז"ל התוספות במס' חגיגה (יג, ע"ב ד"ה מזיעתן) מזיעתן של חיות — ויוצאים ממנו מלאכים ואומרים שירה ומיד נטרדים (פי' נעלמים) והכי מצינו במדרש (איכה ג, כג) חדשים לבקרים שבורא מלאכים בכל יום ואומרים שירה ונטרדין להן כדאמר בסמוך (ע"ש בגמרא חגיגה י"ג ע"ב) משום שיש אות במלאכים

וְאֲנִי חוֹלֵת אֶהְבֶּה.
בְּקִשָּׁה בְּשִׁי עֲרֵבָה:
לְמַפְלִיא פְּלָאוֹת.
אֲדוֹן כָּל הַנִּפְלְאוֹת.
בְּתִים וְחִלּוֹת.
בְּחִדְרֵי הַיִּכְלוֹת.
רוֹעֲשִׁים בְּקוֹלוֹת.
נוֹעָדִים בְּמִקְהֵלוֹת.

שיפתחו כולם ביחד ויאמרו
קדושה כמקשה אחת. וזהו
שאנו אומרים בתפילת השחר
"וכלם וכו' ונותנים רשות זה
לזה וכו' קדושה כולם כאחד
וכו'" (ראה מקורות). ואני חולת
אהבה ואנו בני ישראל אע"פ
שאין לנו בית המקדש וכל
ימינו אנו מצפים לגאולה.
בקשה כשי ערבה הבקשות
והתפילות שאנו מתפללים
ערכים לפני הקב"ה כמו
הקרבות כמ"ש (הושע יד, ג)
ונשלמה פרים שפתינו:

למפליא פלאות לקב"ה שנאמר עליו (שמות טו, יא) עשה פלא. אדון כל הנפלאות וכל דבר
נפלא שבעולם ממנו הוא. בתים וחילות קבוצות של מלאכים. בחדרי היכלות במקומות שונים
בשמים. רועשים בקולות אומרים קדושה בקול רעש גדול כמ"ש (יחזקאל ג, יב) ותשאני רוח
ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו. נועדים במקלות אומרים קדושה ביחד.

מקורות ומדרשים

פרדס לרש"י (טז, ע"ב) עוד הוסיפו לומר בכל
יום וקרא זה אל זה ואמר [בתפילת ובא לציון],
זהו הטעם: שאמרו [חכמי הדור] שלא היו
יכולין [ישראל] לומר קדושה בתוך התפלה
בחטיבה אחת [ביחד] מפני שהאורבים
[המלשינים] היו שם [בזמן קדושת יוצר ובזמן
חזרת הש"ץ] ולאחר שהיו הולכין היו ישראל
ממתינין בבה"כ והיו קוראין וקרא זה אל זה
דהיינו שלוש הקדושה [קדושה בת ^{אחד} שלוש
פסוקים, קדוש, ברוך, ימלך].

ואני חולת אהבה בילקוט (שה"ש ה' המשך
רמז תתקפח) איתא כי חולת אהבה אני מה
החולה מצפה לרוחה כך ישראל מצפים
לגאולה.

רועשים בקולות איתא במדרש (תנחומא
קדושים ו) א"ר פנחס הכהן בר חמא א"ר ראובן
מאי דכתיב (יחזקאל ג, יב) ואשמע אחרי קול
רעש גדול, מהו אחרי, אמר יחזקאל משקלסתי
אני וחבירי שמעתי שמלאכי השרת מקלסין
אותו אחרי ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו.

הקבועים שממתינים זה לזה לומר שירה
ואלו החדשים שאינם יודעים הדת ממהרין
לשורר ונתחייבו כליה. והיינו אשר תקנו ויסדו
אנשי כנסת הגדולה ביוצר ונותנין רשות זה
לזה קדושה כולם כאחד עונין ואומרים. וגם
למעלה (בברכת יוצא אור) יוצר משרתים ואשר
משרתיו כולם עומדים ברום עולם. כלומר בכל
יום בורא חדשים ונטרדין, אבל משרתיו קבועים
ועומדין לעד. וכ"כ במשנה (אבות דר"ן פ"ב מ"ו)
ומנין שיראים [המלאכים] זה את זה ומכבדין
זה את זה וענותנין מבני אדם שבשעה שפותחין
את פיהם ואומרים שיר, זה אומר לחבירו פתח
אתה שאתה גדול ממני וזה אומר לחבירו פתח
אתה שאתה גדול ממני. לא כדרך שבני אדם
עושין שזה אומר לחבירו אני גדול ממך וזה
אומר לחבירו אני גדול ממך. וי"א כתות כתות
הן כת אחת אומרת לחברתה פתחי את שאת
גדולה ממני. שנאמר (ישעיה ו, ג) וקרא זה אל
זה ואמר קדוש וכו'. ומעניין שמצינו לגבי
קדושה המושג של חטיבה אחת בספר לקוטי

וְאֲנִי חוֹמָה וְשָׂדֵי כְּמַגְדָּלוֹת.
תִּשְׁבְּחוּת וְתִהְיוּתִי:
לְנֶאֱמֹן בְּבְרִיתוֹ.
וְקִים בְּשִׁבּוּעָתוֹ.
חֲשַׁמְלֵי שְׁרוּתוֹ.
מִתְּבַהֲלִים מִשְׁאֵתוֹ.

ואני חומה ושדי כמגדלות
ואנו בני ישראל מתקבצים
בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
שנקראו שדים כי מהם אנו
יונקים וגם נקראו מגדלות כי
הם מגינים עלינו (ראה מקורות).
תושבחות ותהלות ואומרים
דברי שבח וקילוס לפני
הקב"ה:

לנאמן בבריתו וקים
בשבועתו לקב"ה שזיו הוד

שכינתו דומה לקשת, והוא מראה את הקשת כדי להודיענו שהוא זוכר את בריתו ושבועתו (וראה במקורות פירוש בענין אחר). חשמלי שרותו המלאכים שהם כעין חשמל והם משרתים לפני הקב"ה. מתבהלים משאתו מתיראים מרוממותו של הקב"ה.

ביאור המילים

מקורות ומדרשים

אני חומה בגמרא (ב"ב ח, ע"א) איתא: כדדרש רבא: אני חומה — זו כנסת ישראל, ושדי כמגדלות — אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

לזכר בריתו וקים בשבועתו במשנה (חגיגה יא, ע"ב) איתא וכל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם ולהלן בגמרא (טז, ע"א) מאי היא? רבי אבא אמר זה המסתכל בקשת. וכו' דכתיב (יחזקאל א, כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' (ופירש מהרש"א כי הקשת הוא דמות וזיו השכינה). ויסד לזכר בריתו וקים בשבועתו להורות על הקשת שמביא הקב"ה לגלות לבני אדם שהוא זוכר בריתו. ובתוס' (ברכות נט, ע"א, ד"ה הלכך) איתא (על ברכת ראיית הקשת), אומר ר"י דאין חותמין בברוך בברכה זו והיכי מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם נאמן בבריתו וקיים בשבועתו וזוכר הברית. ושמא היתה גם לר' בנימין ב"ר זרח הגירסא הזאת בברכה. ועוד יש לפרש ע"פ הפסוקים (תהלים קה, ח-ט) זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק. שכרת עם אבותינו ברית ושבועה לגאול אותנו מן השיעבוד. ושמא לכן נאמר אופן זה במ"פ באחרון של פסח וע"ע בסוף פיוט זה בד"ה ואני לדודי ועלי תשוקתו.

חשמלי שרותו ובגמרא (חגיגה יב, ע"א) מאי חשמל אמר רב יהודה חיות אש ממללות במתניתא תנא עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדיבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא ממללות. ומכאן שנקראים מלאכים אלו חשמלים ע"ש שממללים את קדושתו.

מתבהלים משאתו (היכלות רבתי מ, ה) מי לא ירומם אותך מלך נורא ומבוהל על כל משרתיך? ברתת ובזיע משרתים אותך בבהלה וברעדה מתבהלים בגזירה (וכן עוד דוגמאות רבות וע"ש פ"ט). וכן איתא בפדר"א (ד) והחיות עומדות ביראה ובאימה ברתת ובזיע ומזיעות פניהם נהר של אש מושך ויוצא לפניו שנאמר (דניאל ז, י) נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי (נהר של אש פורץ ויוצא מלפניו) וכו' ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול, זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות.

מִתְנַטְּלִים מֵאִמָּתוֹ.

וּמַגִּידִים אֱלֹהוֹתוֹ.

וְאֲנִי לְדוּדִי וְעָלִי תִשׁוּקָתוֹ.

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ:

והחיות ישוררו וכו' עד סוף קריאת שמע.

מתנַטְּלִים מאִמָּתוֹ ומתרוממים
מפחדו להגביה את כסא הכבוד
ולומר שירה. ומגידים אֱלֹהוֹתוֹ
ואומרים קדוש קדוש קדוש
וכו'. ואני לְדוּדִי וְעָלִי תִשׁוּקָתוֹ
ואנו בני ישראל אע"פ שאנו
בגלות בין בני אדום וישמעאל
אנו מתקבצים בבתי כנסיות

ובבתי מדרשות ומיחדים שמך ואומרים שמע ישראל ואח"כ: ברוך שם כבוד מלכותו.

ביאור המילים

מתנַטְּלִים — מתרוממים.

מקורות ומדרשים

מתנַטְּלִים מאִמָּתוֹ מגידים אֱלֹהוֹתוֹ (היכלות

רבתי יב, ד) פנים של רוממה פנים של גבורה

וכו' שמתנשאות מתנַטְּלוֹת מתרגשות ומתגדלות וכו' שלש פעמים בכל יום ויום במרום וכו' שנאמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות וגו'.

ואני לדודי ועלי תשוקתו כדאיתא בשהש"ר (ז, טז) ועלי תשוקתו תשים אנו. אע"פ שאנו תשים אנו מצפים ומקוים (לשון תשוקתו נוטרקון תש וקוה) לישועתו של הקב"ה בכל יום ויום ומיחדים שמו שתי פעמים ואומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (ומסיימים ברוך שם כבוד מלכותו) כך פירש בכת"י ברלין (177). ובכת"י פארמה (2895) פירש כמו שפירש בזוהר (ח"א רכג, ב) ושכבתי עם אבותי, זכאה חולקהון דאבהתא (זכו האבות) דקב"ה עביד לון רתיכא קדישא לעילא (שהקב"ה עשאם למרכבה קדושה למעלה), ואתרעי בהו לאתעטרא עמהון (ורצה בהם כדי להתעטר בהם), הדא הוא דכתיב (דברים י טו) רק באבותיך חשק ה'. ור' בחיי פירשו (שם) וע"ד הקבלה הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים רק באבותיך חשק ה', ירמוז לנפשות האבות שהן נאצלות מהאבות, ולכך היו מרכבה במותם כאלו הם והם דבר אחד, ומטעם זה הוא החשק והקשור והבחירה בזרעם (כמ"ש אח"ז ויבחר בזרעם אחריהם וכו'). וא"כ יהיה פרוש הפיוט אע"פ שהמלאכים נאצלים ומנושאים הקב"ה בחר באבותינו להיות המרכבה, ובנו, בנ"י, להיות עמו המכירים אותו ומשבחים לו.

זולת לשבת בראשית

כשאומרים זולתות נהגו הקהילות לשנות את נוסח אמת ויציב וכו' וכן את נוסח

על הראשונים עיין עמ' כא לגבי חילוקי המנהגים וטעמיהם

הפייטן זועק ומתאונן על היסורין שהם מנת חלקם של בנ"י, ואילו הגויים השלויים והשאננים לועגים לנו ולאמונתנו. בפיוט זה הרבה מקורות מתהלים עג, שבו מציב אסף את השאלה צדיק ורע לו, רשע וטוב לו. הפייטן משתמש בגוף ראשון כאילו שהוא מדבר בעד בני ישראל.

ע"פ א"ב ובסוף חתום שלמה הקטן (והוא ר' שלמה הבבלי) יגדל בתורה חזק ואמץ סלה.

מדוע בנ"י מיוסרים בגלות ואין לנו רפואה

אחשבה לדעת עמל ודברים

יגעים אני חושב

אֲחֻשְׁבָּה לְדַעַת עֲמָל וְדְבָרִים יִגְעִים.

ביאור המילים

עמל — טורח ויגיעה.

מקורות ומדרשים

אחשבה לדעת עמל פסוק זה הוא מתהלים

(עג, טז). ומזמור זה מדבר בענין צדיק ורע

לו, רשע וטוב לו, כמו שמפרש הרמב"ן באריכות בשער הגמול (מהד' מוסד ה"ר קוק עמ' רעד-רעה).

ודברים יגעים איתא בקוה"ר (א, כד) כל הדברים יגעים דברי מינות מיגעין את האדם